

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-2-15>

УДК 378:316.32(351+ 316.334.3)

**Віталій Лях, Юрій Мелков, Ярослав Любивий, Віктор Зінченко,
Віталій Нечипоренко, Ольга Петроє, Михайло Бойченко**

«Глобалізація вищої освіти (національний та інституційний рівні)»

**Матеріали спільного Круглого столу, Інституту вищої освіти НАПН
України та Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України**

(29 листопада 2022 року, м. Київ, Україна)

Відповідно до «Програми спільної діяльності Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України НА 2020–2022 роки» 29 листопада 2022 року в онлайн-форматі було проведено спільний Круглий стіл Інституту вищої освіти НАПН України та Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України на тему «Глобалізація вищої освіти (національний та інституційний рівні)». З обох сторін взяли участь по три представники кожної інституції, які представили свої напрацювання останніх років. Модератором заходу виступив професор Київського університету імені Тараса Шевченка Михайло Бойченко.

Ключові слова: вища освіта, глобалізація, глобалізація вищої освіти, національний рівень глобалізації вищої освіти, інституційний рівень глобалізації вищої освіти.

Віталій Лях (Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України)

Екологічні, інформаційні та постіндустріальні виклики глобалізації вищої освіти

Термін «глобалізація» набув особливої популярності серед філософів і соціологів з середини 90-х років минулого століття і поступово витіснив всі інші терміни, що характеризують глобальні процеси сьогодення. Утім, уявлення про глобалізацію, як про деякий загальносвітовий процес інтеграції економічних, фінансових, соціокультурних аспектів життєдіяльності країн світу, потребує, принаймні, уточнення, оскільки маємо не просто суцільну й

© Віталій Лях, Юрій Мелков, Ярослав Любивий, Віктор Зінченко, Віталій Нечипоренко, Ольга Петроє, Михайло Бойченко, 2022

однозначну глобалізацію, а декілька різних процесів, які переплітаються, взаємодоповнюють один одного, а іноді мають і протилежне спрямування. Досить часто глобалізацію плутають з вестернізацією та своєрідним культурним імперіалізмом, або з глобальними проблемами сучасності. Деякі дослідники схильні вважати глобалізацію як процес, що мав місце ще наприкінці XIX ст. – початку XX ст., спричинений появою нових засобів комунікації, розширенням торгових зв'язків, рухом капіталів тощо. Однак те, що сьогодні позначають терміном «глобалізація», має дещо іншу специфіку, і тому було б недоречно ставити знак рівності між зростанням загальносвітових тенденцій до взаємодії, що були характерними для індустріального періоду розвитку капіталістичних країн, і нинішньою глобалізацією.

Нового типу глобалізація виникла в умовах переходу людства до інформаційної економіки та в період становлення постіндустріального суспільства. Основні чинники цієї нової хвилі глобалізації полягають у тому, що завдяки інформаційним мережам майже весь світ зв'язується через технології, людей і корисні функції таким чином, що утворюється своєрідна глобальна система. Вона проникає в усі країни, в усі культури, на всі території, в усі комунікаційні потоки та в усі фінансові мережі, безупинно обстежуючи планету у пошуках нових можливостей для отримання прибутку. Але характерно, що глобалізація робить це вибірково, поєднуючи значущі для неї сегменти та нехтуючи тими місцями й людьми, які вже вичерпали свої можливості або є нецікавими для неї на даний момент. Зрештою, маємо не суцільну глобалізацію, а різкий поділ країн світу на тих, хто вже долучився до інформаційно-мережевого світу, і тих, хто залишився за його межами і є приреченими на майже довічне перебування на периферії.

Утім, глобалізація містить в собі не лише економічні, технологічні чи фінансові складові, вона також трансформує культуру, спосіб життя людей, систему цінностей і настанов, що визначають становище людини в світі. Зокрема, глобалізація руйнує і трансформує традиційні форми ідентичності, і в людей зникає відчуття причетності до певного оточення, сталих та визначених цінностей і орієнтирів. Тому, зокрема, глобалізація може бути причиною відродження локальних культурних ідентичностей, викликати негативний спротив чи сприяти відновленню різного роду фундаменталізмів.

Звичайно, усі ці тенденції можуть діяти як спільно, так і окремо, тому іноді важко відрізнити, яка саме з них спричиняє ту чи іншу відповідну соціальну реакцію. До того ж і сама сучасна глобалізація не є чимось однозначним. Можна погодитися з Ентоні Гіденсом, який пише, що «глобалізація являє собою не один процес, а комплексну сукупність процесів. І ці процеси діють суперечливо, а то й конфронтаційно» [Гіденс 2004: 14].

До тих дослідників, які вбачають у глобалізації подвійний процес, приєднується й Ралф Дарендорф: «у той час, як певні економічні види діяльності потребують все більше простору для свого розвитку і при цьому втрачають будь-яку прив'язаність до певного місця, люди шукають місце, якого стає дедалі менше, де вони могли б почуватися як удома і відчувати свою належність до них» [Дарендорф 2006: 27]. Цей процес отримав назву «глокалізація», тобто водночас глобалізація і локалізація.

Французький дослідник Бруно Латур вбачає суперечливість в кожному з цих процесів. На його думку, існує плюс-глобалізація і мінус-глобалізація. В першому варіанті глобалізація означає примноження точок зору, ускладнення світу. У другому – це тенденція до уніфікації, до уникання різноманіття і можливих протиріч. Відповідно, коли перед якоюсь країною постає питання: підкоритися глобалізації чи чинити їй спротив, то критерієм для вибору є з'ясування того, з яким варіантом глобалізації ми маємо справу. (Теж саме стосується і процесу локалізації, яка так само має свій плюс і мінус).

До того ж, процес глобалізації не є безболісним і безконфліктним, оскільки він зачіпає усі аспекти життєдіяльності людей. Відповідно, руйнується увесь попередній звичний спосіб життя, відбувається злам у так званій «психосфері», все більше людей відчувають психологічний неспокій. Глобалізація змінює соціокультурні, психологічні, моральні форми існування людей. Втрачається певна стабільність, визначеність індивіда в соціальному середовищі, розриваються сталі зв'язки і приналежність людини до певних різновидів ідентичностей. Натомість зростає загальна невизначеність життя, що спричиняє розгубленість, оскільки у людей зникає впевненість, переконаність в надійності навколишнього світу. Виникає своєрідний «світ без опори», в якому важко визначити пріоритети і однозначні світоглядні орієнтири. Як зазначає Гіденс, «помилково вважати, що глобалізація стосується лише великих систем на кшталт світового фінансового порядку. Глобалізація – це не тільки про те, що «ген там», про щось дистанційоване й надто віддалене від індивіда. Вона також стосується феномена «ось тут», що впливає на інтимні і персональні сторони нашого життя» [Гіденс 2004: 14].

Зрештою, значна кількість дослідників дотримуються думки, що глобалізація є суперечливим процесом, в якому втілюється принцип «тягни – штовхай». Тобто вона не лише тягне догори, а й штовхає вниз, здійснюючи новий тиск на місцеву автономію. Вона збільшує кількість шансів для розвитку і одночасно сприяє появі загрозливих тенденцій, вона сприяє розвитку космополітичного світогляду і провокує відродження різного роду фундаменталізмів. Процес руйнування новочасних цінностей індустріального світу породжує зворотну тенденцію:

відродження патріархальних цінностей, які здавалося б давно стали пройденим етапом.

Цей процес зачіпає і систему освіти у її традиційному вигляді. Ті цінності, які були актуальними, високо функціональними та інституалізованими в період індустріальної доби, сьогодні перетворюються на гальмівні зомбі-структури, що провокують глобальне поширення «чиртерства» в освіті. Зокрема, подібні перетворення торкнулися дипломів, які із визнання певних значних здобутків перетворилися на обов'язкові «перепустки» до соціального ліфту, який проте сьогодні не працює по старій схемі, тобто не завжди рухається в очікуваному напрямку та не гарантує підйом на верхні поверхи соціальної ієрархії. Відбувається зовнішнє знецінення диплому про вищу освіту, який вже не є гарантійним талоном на вхід у спеціальність та не обіцяє права навіть на вузлове місце у відповідній соціальній мережі.

У своїй книзі «Де приземлитися?» Бруно Латур окреслює процеси, які відбуваються у світі сьогодні під впливом нового чинника, появою «Нового Кліматичного Режиму» [Латур 2019]. Відповідно вони також визначають контекст змін освіти та її цінностей в умовах «другої стадії дерегуляції-з-індивідуалізацією», про яку писав у свій час Зигмунт Бауман [Бауман 2013: 103]. Появу цих двох знакових робіт відокремлює часовий проміжок у 10 років (перші видання книг Баумана та Латура побачили світ у 2007 та 2017 роках). І якщо Бауман засвідчив згинання західного світу під тиском глобальних сил, які він вже не міг контролювати, то Латур констатує зникнення очікуваного місця призначення, вихід з ілюзій створення глобалізованого спільного світу сталого розвитку за попереднім сценарієм і пропонує формувати новий атрактор – «Земне» [Kyoto Prize 2021]. Враховуючи, що еліти сьогодні не стільки правлять світом, як утікають від нього, дипломи університетів втрачають не тільки свій вплив, як було згадано вище, а й статус символу, адже публічний простір вже не так потребує символів влади, яка переховується. Більше того, він вже впав під тиранією інтимності, про що писав Ричард Сеннет [Сеннет 2002].

Одним з головних чинників зміни світу є «Новий Кліматичний Режим», поняття, яке вводить Латур у 2015 р. Означений режим пояснює посилення нерівності, дерегуляції, критику глобалізації та прагнення повернутися під протекціонізм національної держави. Він впливає і на зміну цінностей освіти, в якій посилюється екологічна складова. Так, у згаданій «Заяві щодо академічної свободи», стверджується, що вона «повинна ґрунтуватися на суворих наукових та професійних стандартах, повазі до прав інших, етичній поведінці та усвідомленні впливу досліджень на людей та їх середовище» [ЕНЕА 2020а]. В таких інтенціях, відповідно до альянсу на роботу Т. Мортонна [Мортон 2019], в якій він формує

концепцію «екології без природи», можна розглядити можливість формування «освіти без навчання» – такого освітнього простору, в якому не буде навчання як цілеспрямованого процесу, а буде мати місце «стан потоку» («оптимального досвіду», за М. Чіксентміраї [Csikszentmihalyi 1990]). Тобто передбачається спільна участь усіх присутніх у заняттях, в процесі яких відбувається розвиток творчості і проводяться спільні дослідження.

«Концепція академічної свободи», прийнята Римським Комюніке 2020, забезпечує можливість академічній спільноті займатися дослідженнями, викладанням, навчатися та підтримувати зв'язки з суспільством без остраху перед можливими репресіями [ЕНЕА 2020а; ЕНЕА 2020b]. Проте саме таке попередження свідчить про існування подібної проблеми як в самій освітній системі, так і в політиці суспільства щодо університетів. Репресії у вигляді зростаючих вимог, відповідати яким стає все складніше, провокує ситуацію вигнання як і з самої освітньої системи, так і університетів із суспільства. Однією з причин «вигнання» університетів із суспільства є невиправдано тривале навчання у нестримному світі, коли застарівання знань відбувається швидше, ніж випускники отримують диплом. Не викликає заперечень, що можна навчити студентів необхідним навикам певної професії за більш короткі терміни, проте викликає занепокоєння питання швидкості засвоєння габітусу, цінностей, які є не лише універсальними, а й специфічними в кожній професії. Це знову нас повертає до проблеми академічної свободи, адже відповідальність та внутрішні обмеження дослідницьких інтересів формуються в умовах тривалої співпраці та співприсутності учасників освітнього процесу.

В умовах інституційної автономії закладів вищої освіти академічна свобода розглядається і як складова якісного навчання та досліджень, і як умова вироблення та передачі знань, що є цінністю та суспільним благом, є вирішальною для просування стандартів академічних дисциплін та галузей досліджень. Тобто визнання академічної свободи одразу окреслює її межі певними стандартами. В пізнанні та дослідженнях цю функцію виконують етичні норми, екологічне мислення та академічні стандарти.

Отже, перехід від індустріального суспільства до інформаційного (мережевого) актуалізує також питання перебудови системи освіти таким чином, щоб вона відповідала запитам часу. Тобто так чи інакше постає питання щодо можливості перебудови ієрархічної системи освіти на мережеву. Цей процес не є простим і не вирішується наказами чи постановами, оскільки попередня система має певну інерцію. Тобто діє принцип «найждженої колії», з якої дуже важко вибратися на інший шлях.

Також слід звернути увагу на зміну логіки формування навчального процесу. Якщо в суспільствах індустріального типу домінувала логіка

лінійного, «залізобетонного» детермінізму, то в мережевому інформаційному суспільстві переважає логіка фрактального детермінізму, своєрідне «управління хаосом». Саме ця зміна «логік» унеможлиблює поступовий перехід від однієї системи до іншої. Тому, зрештою, потрібно виявити «порогові умови» [Норт, Волліс, & Вайнгест 2017] переходу до освіти нового типу. Передусім слід звернути увагу на ті сучасні зміни, які відбуваються в інформаційному суспільстві та сприяють моделюванню нової рухомої фрактальної структури: навчання без Освіти.

Так, динаміка змін ринку праці (а відповідно і вимог до системи освіти, яка має постачати належним чином підготовлених фахівців) свідчить, що в міру розвитку інформаційного мережевого суспільства виникає інакше розмаїття комірців, зокрема, «нові комірці» [Rometty 2016] чи суспільство «без комірців» [Флорида 2018]. Обидві можливості містять в собі більший ступінь пластичності, варіативності щодо необхідності мати університетські дипломи та свободи самоорганізації навколо лідерів.

Акцент на появі та нестачі «нових комірців» робить СЕО ІВМ Дж. Рометті, ознакою яких є робота на нових посадах, які з'являються значно швидше, ніж традиційна освіта може задовольнити подібний попит. Нові місця «вимагають нових навичок, що у свою чергу, вимагає нових підходів до освіти, навчання та підбору персоналу» [Rometty 2016]. Провідні університети світу сьогодні мають партнерські програми з великими корпораціями, що допомагає задовольняти такі потреби ринку праці. Робота «нових комірців» не завжди потребує навиків фахівця з університетським дипломом. Для цього необхідні навички, які можуть здобуватися незалежно від рівня освіти. Наприклад, відповідно до нової освітньої моделі Р-ТЕСН (Pathwaysin Technology Early College High School), розробленої ІВМ, фахівців починають готувати ще в школах, поєднуючи традиційну навчальну програму з необхідними навичками, отриманими в коледжах, наставництво та реальний досвід роботи, відповідно до Закону Перкінса про кар'єру та технічну освіту [Rometty 2016].

Прикладом освіти фахівців для організацій «без комірців» може бути Ecole 42 – некомерційна безкоштовна школа інформатики, заснована у 2013 році Ксав'є Нілем у Парижі (Ecole 42). Для вступу до неї потрібні не атестати чи дипломи, а випробовування у «рибній ловлі» правильних відповідей на логічні завдання у «басейні». Це університет без викладачів, що працює цілодобово через взаємодію здобувачів та проектного навчання. Уся інтелектуальна власність належить студентам. На 27 січня 2022 року ними вже було відкрито 42 кампуси у 25 країнах світу (42 networks) [Campus 42 Lausanne 2022].

Отже, бурхливий розвиток високих технологій та зростання онтологічної невизначеності в усіх сферах людського буття викликають кризу попередньої освітянської системи і створюють середовище «організова-

ного хаосу». Для навчального процесу це стає умовами для формування нової системи за законами фрактального аутопоезису. Тому висновком з вищенаведеного є твердження про необхідність та незворотність процесу перетворення системи освіти, який має рухатися в бік фрактальної самоорганізації мережі навчання без ієрархічно побудованої Освіти.

Зрештою, замість освіти побудованої, умовно кажучи, на принципах геометрії Евкліда наразі проступають контури освіти, яка за своєю конфігурацією наближається до фрактальної множинності Мандельброта. Тобто точок росту нового знання стає так багато, що традиційна система освіти не спроможна задовольнити запит на нових фахівців. Більше того, в такій системі відсутні кадри, які повинні були б забезпечити їх підготовку. Саме ця обставина і постає тригером, що запускає процес розбудови мережі навчання нового типу.

Посилання:

- Бауман, З. (2013). *Плинні часи. Життя в добу непевності* / пер. с англ. А. Марчинський. Київ: Критика.
- Гіденс, Е. (2004). *Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя.* / пер. з англ. Н.П. Поліщук. К., Альтерпрес.
- Дарендорф, Р. (2006). *У пошуках нового устрою: Лекції на тему політики свободи у XXI ст.* / пер. з нім. А. Орган. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академіка».
- Латур, Б. (2019). *Где приземлиться? Опыт политической ориентации* / пер. с фр. А. Шестакова. Санкт-Петербург: Издательство университета в Санкт-Петербурге.
- Лях, В. В., Лукашенко М. В., & Усик А. В. (2021). Постсучасна освіта: зміна парадигми чи пошук нової моделі? *Мультиверсум. Філософський альманах 1(2)*, 181–195.
- Мортон, Т. (2019). *Стать экологичным* / пер. с англ. Д. Кралечкина. Москва: Ад Маргинем.
- Норт, Д., Волліс, Д., & Вайнгрест, Б. (2017). *Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії* / пер. з англ. Київ: Наш формат.
- Сеннет Р. (2002). *Падение публичного человека* / пер. с англ.. Москва: Логос.
- Флорида, Р. (2018). *Ното creativus. Як новий клас завойовує світ* / пер. з англ. Київ: Наш формат.
- Campus 42 Lausanne.* (2022). <https://42lausanne.ch> [In French].
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience.* New York: Harper and Row.
- EHEA. (2020a). *Rome Ministerial Communiqué. Annex I: Statement on Academic Freedom.* http://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_I.pdf
- EHEA. (2020b). *Rome Ministerial Communiqué. Annex II: Principles and Guidelines to Strengthen the Social Dimension of Higher Education in the EHEA.* http://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf
- Kyoto Prize. (2021). *2021 Kyoto Prize Laureates: Latour Bruno* https://www.kyotoprize.org/en/en/laureates/bruno_latour/
- Rometty, G. (2016). We need to fill «new collar» jobs that employers demand. *IBM's*, <https://eu.usatoday.com/story/tech/columnist/2016/12/13/we-need-fill-new-collar-jobs-employers-demand-ibms-rometty/95382248/>

References:

- Bauman, Z. (2013). *Liquid times. Living in the age of uncertainty* / trans. from English by A. Marchynskyi. Kyiv: Kritika. [In Ukrainian].
- Campus 42 Lausanne. (2022). <https://42lausanne.ch> [In French].
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper and Row.
- Giddens, E. (2004). *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*; trans. from English by N.P. Polishchuk. Kyiv: Alterpress. [In Ukrainian].
- Dahrendorf, R. (2006). *In search of a new system: Lectures on the politics of freedom in the 21st century*; trans. from German by A. Organ. Kyiv: Ed. house «Kyiv-Mohyla Academy». [In Ukrainian].
- EHEA. (2020a). *Rome Ministerial Communiqué. Annex I: Statement on Academic Freedom*. http://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_I.pdf
- EHEA. (2020b). *Rome Ministerial Communiqué. Annex II: Principles and Guidelines to Strengthen the Social Dimension of Higher Education in the EHEA*. http://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf
- Kyoto Prize. (2021). *2021 Kyoto Prize Laureates: Latour Bruno* https://www.kyotoprize.org/en/en/laureates/bruno_latour/
- Latour, B. (2019). *Where will it land? Experience of political orientation*; trans. from French by A. Shestakova. St. Petersburg: University Publishing House in St. Petersburg. [In Russian].
- Lyakh, V. V., Lukashenko M. V., & Usyk A. V. (2021). Postmodern education: paradigm shift or search for a new model? *Multiverse. Philosophical almanac* 1(2), 181-195. [In Ukrainian].
- Morton, T. (2019). *Become ecological*; trans. from English by D. Krалеchkina. Moscow: Ad Marginem, [In Russian].
- North, D., Wallis, D., & Weingest, B. (2017). *Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded*; trans. from English. Kyiv: Nash format.
- Florida, R. (2018). *Homo creativus. How a new class conquers the world* / trans. from English. Kyiv: Nash format.
- Sennett R. (2002). *The Fall of a Public Man* / trans. from English. Moscow: Logos.
- Rometty, G. (2016). We need to fill «new collar» jobs that employers demand. *IBM's*, <https://eu.usatoday.com/story/tech/columnist/2016/12/13/we-need-fill-new-collar-jobs-employers-demand-ibms-rometty/95382248/>

Юрій Мелков (Інститут вищої освіти НАПН України)

Глобалізація вищої освіти: гуманістичний вимір та ціннісні аспекти

Поняття глобалізації, що виникло спочатку передусім у сфері економіки, давно вже осмислюється як характеристика багатомірного феномена сучасних процесів інтеграції людства. У філософському плані при цьому важливо, на мій погляд, усвідомлювати неправомірність розуміння глобалізації як прояву вестернізації й загалом стандартизації, як рух виключно у напрямі приведення всього розмаїття культур і традицій, в тому числі й моделей освіти, до одного знаменника. Скоріше, навпаки: процеси глобалізації закономірно супроводжуються процесами «локалізації», а у світлі

наявної екологічної кризи цінності західної цивілізації, які протягом десятиліть вважалися «стандартом якості», піддаються сумніву та критиці, поступаючись місцем цінностям відкритості й толерантності та визнанню культурної багатоманітності світу.

Феномен глобалізації виступає комплексним і багатомірним не лише, так би мовити, у «горизонтальному» смислі, поєднуючи в собі явища економічні, культурні, політичні, освітні тощо – але й у «вертикальному» – зокрема через проліферацію людських ідентичностей. Не слід, скажімо, сприймати глобальну ідентичність людини як «громадянина світу», як жителя своєї планети в якості чогось знеособленого, такого, що протистоїть більш традиційним і реальним людським ідентичностям. Гуманістичний вимір глобалізації полягає, на мій погляд, у тому, що нова парадигма суспільного буття не збіднює людину, позбавляючи її історії та нації, а навпаки – збагачує, додаючи нових вимірів, нових якостей, нових граней людській особистості, – іншими словами, надає їй можливість виступати справжнім суб'єктом інтернаціонального світового розвитку, не відчужуючи це право на користь національних держав і політичних діячів.

Відповідно до цих настанов, майбутнє людства, забезпечення стійкого його розвитку стає загальною справою всіх людей без винятку; водночас, і сама західна цивілізація відходить від принципу розвитку неухильного, усвідомлюючи неможливість існування свого способу життя в якості єдиного можливого стандарту, приходять до парадигми «зменшення»: за словами французького філософа Андре Горца: «*La décroissance est donc un impératif de survie. Mais elle suppose une autre économie, un autre style de vie, une autre civilisation, d'autres rapports sociaux...*» [Gorz 2008: 29].

Досягнення стійкості розвитку людства, а тим більш зміна всього стиля життя вочевидь вимагають і фундаментальних зрушень у вищій освіті – як у засобі для формування особистості, що бажає та є здатною жити в екологічно безпечному майбутньому. Вища освіта виступає фактором, який може та має забезпечити виконання майже всіх цілей стійкого розвитку мірою того, як вона здатна закладати ціннісні підвалини відповідної поведінки серед випускників закладів вищої освіти. При цьому для самого освітнього процесу в університетах настанови такого розвитку виступають не «зовнішнім агентом впливу», а каталізатором повернення до класичного ідеалу вищої освіти – ідеалу людини освіченої, здатної до комплексного розв'язання проблем, що виникають у світі

понадскладності та невизначеності, до творчого, критичного, незалежного та самостійного мислення. Подібну ідею висловлювали й речники Римського клубу, зазначаючи, що «освіта для сталої цивілізації» вимагає фундаментального переходу від навчання запам'ятовування до навчання мисленню новим, системним способом. і розвивати здатність до незалежного та оригінального мислення в усіх студентів сучасних ВНЗ [Weizsäcker, & Wijkman 2018: 196].

На мій погляд, настанови стійкого розвитку реалізуються у вищій освіті не стільки на матеріалі якоїсь особливої галузі знань чи модуля навчальної програми, скільки у загальній орієнтації на всемірне підвищення загальнокультурного рівня особистості, , на виховання розвинутого почуття доброчесності, позитивного ставлення, широкого кругозору та загалом любовного, поважливого, толерантного ставлення до навколишнього світу, до його біологічної та культурної багатоманітності, на формування в людині вміння засвоювати інформацію та створювати нове знання. Британські дослідники Стівен Гоф і Вільям Скотт вважають це формою діалектики тренування та навчання з переходом від парадигми простої інформативної освіти та суб'єкт-суб'єктної комунікації до третьої, синтетичної парадигми вищої освіти, медіації: багатогранної стратегії навчання, за якої пріоритет надається сприянню самонавчанню та самоорганізації студентів [Gough, & Scott 2007: 116–118], – і така методична програма є шляхом до успішної реалізації основних принципів вищої освіти для стійкого розвитку людської цивілізації.

Серед напрямів освіти доби глобалізації, освіти для стійкого розвитку суспільства, звертаючи увагу переважно на її гуманістичні та ціннісні виміри, можна зокрема вказати наступні [Зінченко et al 2020: 171–172]:

- посилення екологічної складової освіти: інформування студентів про глобальні екологічні, соціальні, демографічні, економічні, політичні проблем сучасності та поточний стан навколишнього середовища, з акцентуванням на ступені ймовірності та катастрофічності наявних ризиків, на обмеженості простору для зростання та на нагальній необхідності радикальних змін стилю життя суспільства споживання;
- започаткування практик «зеленого університету»: втілення настанов стійкості в управлінні закладом та орієнтація на відповідні зміни стилю життя викладачів і студентів, починаючи від зменшення споживання енергії та інших ресурсів, що не відновлюються, і мінімізації шкідливих викидів – аж до соціальних практик деурбанізації та екологізації;
- гуманітаризація освіти з акцентом на деформалізацію навчання та на запровадження особистісного підходу й індивідуальних освітніх траєкторій: орієнтація на «студентоцентроване навчання» та формування відповідальної, автономної, всебічно розвиненої особистості

студента як суб'єкта освітнього процесу, а надалі й суб'єкта суспільного життя за умов стійкості понадскладного світу, здатного до творчості та до самостійного критичного мислення;

- інтернаціоналізація освіти на засадах парадигми відкритості у сенсі девестернізації та «деколонізації знання»: формування поваги до багатоманітності природного та культурного світу та толерантного ставлення до інших культур та осіб, їх традицій та цінностей.

Посилання:

Зінченко, В. В. та ін. (2020). *Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства*: Монографія. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України.

Gorz, A. (2008). *Écologica*. Paris: Galilée.

Gough, S., & Scott, W. (2007). *Higher Education and Sustainable Development: Paradox and possibility*. London; New York: Routledge.

Weizsäcker, E., & Wijkman, A. (2019). *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet – A Report to the Club of Rome*. New York: Springer.

References:

Gorz, A. (2008). *Écologica*. Paris: Galilée.

Gough, S., & Scott, W. *Higher Education and Sustainable Development: Paradox and possibility*. London; New York: Routledge.

Weizsäcker, E., & Wijkman, A. (2019). *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet – A Report to the Club of Rome*. New York: Springer.

Zinchenko, V. V. and others. (2020). *Strategies of higher education in conditions of internationalization for sustainable development of society*: Monograph. Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Ярослав Любимий (Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України)

Освіта в умовах кардинальної цивілізаційної трансформації.

Наразі у світі відбувається кардинальна цивілізаційна трансформація аналогічна до становлення людини культурної (когнітивної революції – Ювал Ной Харарі [Харарі 2016]), аграрної (неолітичної) революції [Diamond 2003], «вісьового часу» (Карл Ясперс [Jaspers 2017])) та індустріальної революції [Lucas 2002]. Умовно сучасну трансформацію назвемо Постіндустріальним інформаційним суспільством або Другим Модерном [Любимий 2018]. Ця трансформація відбувається

в умовах жорстких екологічних загроз, зокрема кліматичної катастрофи внаслідок надмірного використання вуглеводневого палива в енергетиці. У зв'язку із цим ключовою технологією нової цивілізації є відновлювальна сонячна, вітрова та інша відновлювальна енергетика і штучний інтелект. Деякі країни, що не виробляють висококонкурентних технологій і мають основні прибутки із продажу вуглеводнів (РФ, Іран), намагаються перед закінчення домінування енергетичних вуглеводнів в економіці захопити військовим шляхом якомога більше ресурсів інших країн, а також загальмувати базовий економічний та екологічний тренд глобального соціуму. Цим, зокрема, і зумовлена широкомасштабна агресія РФ проти України 24.02.2022.

Відновлювальна енергетика є малою розгалуженою мережевою енергетикою, що породжує у перспективі високотехнологічну мережеву економіку, котра органічно доповнює світові високотехнологічні монополістичні корпорації. Індивідуальний будинок із сонячною панеллю, набором 3-D принтерів та електромобілями на автопілоті, поєднаний із сусідськими будинками розумними електромережами та інтернетом, є виробничою та освітньою одиницею суспільства у середньостроковій перспективі. При задоволенні у майбутньому поточних потреб в енергії, надалі необхідно здійснювати подальший розвиток альтернативної енергетики з метою відновлення екології планети. Оскільки вартість установок відновлювальної енергетики швидко зменшується, із часом така енергетика буде економічно доцільною і для України. Проте, вже зараз перспектива розвитку відновлювальної енергетики у інших країнах світу позитивно впливає на цивілізаційний вибір української держави. Не виключено, що через 10-12 років вся сталь у Кривому Розі виплавлятиметься на електроенергії із сонячних панелей, як наразі виплавляється вся мідь у Чилі.

Якісно нові технології сприяють і виникненню нових виробничих відносин, коли людина може організувати у власному домогосподарстві краудфандінгове 3-D принтерне виробництво або виробництво програмного продукту із відкритим кодом, що по суті справи запроваджує «розподілений капіталізм» та масштабний суспільний сегмент «економіки дарунку» (Дж. Рифкін [Rifkin 2011]). Інакше кажучи, розвиток нових технологій неминуче матиме наслідком потужний сегмент мережевої економіки й відповідного мережевого суспільства.

Освіта у нових цивілізаційних умовах набуває нових рис, що вже впливає на школи й університети. У зв'язку із екологічними екзистенціальними загрозами людина перебуває у стані критичної нестачі часу й має діяти із почуттям глобальної солідарності й водночас конкурентно. Людині необхідно оволодівати інноваційними знаннями й компетенціями, котрі, у свою чергу, можуть швидко застарівати. Разом

із тим, людина для орієнтації у плинних соціальних обставинах повинна автентично засвоювати принаймні мінімалістичні загальнолюдські цінності, виробляти власний життєвий світогляд і базові критерії, згідно із якими вона буде діяти. Це впливає і на характер освіти. Поточні технологічні знання мають засвоюватися певними фрагментами й бути спрямованими на швидке застосування «тут і зараз», а деякі із них – і на перспективу. Разом із цим, набуваються корисні навички неперервного оволодіння все новими й новими фрагментами знання; тому освіта має навчати загальній логіці навчання як такого. Не менш важливим для людини у період переходу до оновленої цивілізації є знання про глобальний світ і своє місце у ньому. Такого роду світоглядне знання має структурувати життєвий досвід людини, є досить складним й виробляється у наполегливому освітньому й науковому пошуку. Якщо окрема людина або певні соціальні прошарки суспільства не проявили достатнього хисту та бажання для отримання та застосування такого світоглядного життєво-орієнтаційного знання, вони його отримують вже у результаті політичних криз, соціальних революцій, руйнівних війн, екологічних криз. Мережеві соціальні структури за допомогою інтернету створюють передумови для розвитку технологій з відкритим кодом й соціо-орієнтаційного світоглядного знання. Класична освіта має враховувати можливість застосування знань у практичній мережевій освіті й досвіду застосування інноваційних технологій із відкритим кодом.

У зв'язку із цим класична освіта має бути побудована не ієрархічно, а мережевим чином – «знизу вгору», подібно до методичних принципів фінської школи, коли учні розбиті на малі групи й почергово беруть лідерську ініціативу в отриманні й практичному засвоєнні знань, відпрацьовуючи при цьому роль майбутнього комунікативного хабу у соціальних мережах. Аналогічно, принципи регулюванню сучасною вищою освітою мають значною мірою визначатися студентами й викладацьким складом вишів, враховуючи міжнародні стандарти презентації знань. Міністерство освіти має бути своєрідним «нічним сторожем» у системі самоорганізації глобалізованої освіти.

Посилання:

- Любивий, Я. (2018). Ідентичність в умовах супершоку від майбутнього. *Вісник ДДПУ. Серія: Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства* 1(8), 7–19.
- Харарі, Ю. Н. (2016). *Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього* / пер. з англ. Я. Лебеденка. Харків: Клуб сімейного дозвілля.
- Diamond, J. (2003). Farmers and Their Languages: The First Expansions. *Science* 300(5619), 597–603.
- Jaspers, K. (2017). *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte. Abteilung I: Werke. Band 1/10.* Muttentz/Basel, Schweiz: Schwabe AG.
- Lucas, R. E., Jr. (2002). *Lectures on Economic Growth.* Cambridge: Harvard University Press.

Rifkin, J. (2011). *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming energy, the economy, and the world*. London: Palgrave Macmillan.

References:

Diamond, J. (2003). Farmers and Their Languages: The First Expansions. *Science* 300(5619), 597–603.

Harari, Y. N. (2016). *Sapiens. A Brief History of Humankind*. Kharkiv: Family Leisure Club. [In Ukrainian].

Jaspers, K. (2017). Vom Ursprung und Ziel der Geschichte. Abteilung I: Werke. Band 1/10. Muttentz/Basel, Schweiz: Schwabe AG.

Lucas, R. E., Jr. (2002). *Lectures on Economic Growth*. Cambridge: Harvard University Press.

Lyubiviy, Y. (2018). Identity in conditions of supershock from the future. *Bulletin of the DDPU. Series: Socio-philosophical problems of human and society development* 1(8), 7–19.

Rifkin, J. (2011). *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming energy, the economy, and the world*. London: Palgrave Macmillan.

Віктор Зінченко (Інститут вищої освіти НАПН України)

«Agenda 2030» ООН і завдання вищої освіти»

Тема висвітлює одну з провідних цілей наукових показників та даних у контексті стійкого розвитку та інтернаціоналізації інституцій та установ вищої освіти і науки України – включення до міжнародної, глобальної науково-освітньої системи якомога більшої кількості релевантних наукових спільнот, колективів науковців, дослідників та їх наукових праць, розробок, інновацій і рейтингування їх за певними об'єктивними показниками. Останні десятиліття спостерігалось зростання інтеграційних процесів у світі, розвиток тенденцій до спільного вирішення країнами своїх суспільних, дослідницьких та господарських завдань. Інша відмінність пов'язана з науково-технічною революцією і становленням «інформаційного суспільства». Реальність полягає у тому, що глобалізація являє собою об'єктивне та абсолютно невідворотне явище сучасності, яке можна уповільнити засобами економічної політики (що і відбувається у ряді випадків), але не можна зупинити або «відмінити», оскільки це імперативна вимога сучасного суспільства та науково-технічного прогресу. Наукова система і її різноманітні складові, зокрема, стратегія «Відкритої науки», так звані

«бази даних» – це глобальна дослідницька, аналітична, порівняльно-ранжувальна, бібліографічна і реферативна система науково-дослідних даних, інструмент для відстеження цитованості наукових публікацій та інших результатів наукової і науково-дослідницької діяльності.

Наукова система відкритих дослідницьких даних – це також і пошукова система, яка формує статистику, що характеризує стан і динаміку показників затребуваності, активності та індексів впливу діяльності окремих вчених і дослідницьких організацій. Виникнення науково-дослідницьких та наукометричних систем, платформ є природнім явищем у розвитку суспільства як спроба виміряти те, що з одного боку є абстрактним, а з іншого – в результаті глибокого аналізу характеризується певними кількісними ознаками. Наукові дослідження зумовлюють прискорений розвиток технологій, отже на певному етапі виникла необхідність оцінити, тобто виміряти вагомість науково-дослідницького внеску вченого для розвитку певної галузі досліджень. Оскільки цю потребу відчували в різних країнах з відносно невеликою різницею у часі, були винайдені і розроблені різні науково-дослідницькі технології у контексті спільної стратегії «Відкритої науки».

Інновації, що керуються даними, і наука, яка містить багато даних, мають величезні перспективи вирішувати вагомі суспільні виклики. **Відкриті наукові ініціативи**, які сприяють відкриттю доступу до публікацій, даних, алгоритмів, програмного забезпечення та робочих процесів, відтворення важливу роль у прискоренні необхідних наукових досліджень та інновацій сам процес. Ця дослідження містить огляд відкритих наукового руху, висвітлює здобутки стратегії та моделей відкритої науки, в тому числі в контексту пандемії COVID-19, визначає проблеми для досягнення всіх переваги, які може запропонувати відкрита наука, і проливає світло на еволюцію відкритої науки наукова політика в ряді економік.

Питання доступу до даних досліджень з державного фінансування, це:

(1) Дані управління для довіри; (2) Технічні стандарти та практика; (3) Стимули та винагороди; (4) Відповідальність, власність та управління; (5) Сталі інфраструктури; (6) Людський капітал; та (7) міжнародне співробітництво для доступу для дослідження даних.

Оскільки суспільство та економіка все більше базуються на знаннях, дані стають ключовими ресурсами. Інновації, керовані даними, трансформують суспільство далекосяжно, здійснюють вплив на ефективність використання ресурсів, продуктивність і конкурентоспроможність [OECD 2015a]. Це також допомагає вирішити багато глобальних проблем, таких як клімат, демографічні зміни та пандемії. Наука з інтенсивним використанням даних розглядається як **четверта парадигма**, після *емпіричної науки*, *теоретичної науки* та *моделювання*

[Heu, Tansley & Tolle 2009]. Відкрита наука також створює побічні ефекти і позитивні зовнішні ефекти, такі як зміни поведінки, культурні та наукові обміну та підвищення рівня довіри, викликаного підвищенням прозорості.

Переваги відкритої науки включають: можливість нової науки відкриттів, відтворюваності наукових результатів, сприяння міждисциплінарним співробітництвам, економічне зростання через кращі можливості для інновацій, підвищення ефективності використання ресурсів, покращення прозорості та підзвітності щодо виплати державних коштів, кращого повернення державних інвестицій, забезпечення громадської підтримки фінансування досліджень та підвищення довіри громадськості до дослідження в цілому. Розширений доступ також сприяє іншим державним/громадським місіям, наприклад, це – охорона здоров'я, енергетична безпека та транспорт тощо.

Однак *поширений доступ* також несе значні ризики, пов'язані з конфіденційністю, інтелектуальною власністю, національною безпекою та суспільних інтересів. Про ці ризики необхідно належним чином повідомляти та відповідально керувати [OECD 2020a]. Відкрита наука порушує спосіб ведення науки, каталізуючи креативність процесу та усунення перешкод на шляху поширення знань. Воно збільшується відкритість через швидку, зручну та якісну наукову комунікацію між дослідниками та суспільством загалом, сприяючи кращому реагуванню на суспільство викликів та надання можливостей для бізнесу через розвиток інноваційні продукти та послуги [Netherlands 2018]. У глобальних надзвичайних ситуаціях, як-от пандемія COVID-19, **відкрита наукова політика** може усунути перешкоди для вільного потоку дослідницьких даних та ідей, і таким чином прискорити темпи досліджень, критичних для боротьби з хворобою [OECD. 2020c].

Через поширення даних, науки в цілому та відкритої науки особливо сильно залежать від швидкого розгортання все більших, щораз швидшої інфраструктури даних, які є стійкими в довгостроковій перспективі.

Стійкість у цьому контексті означає, що дані високої цінності доступні та можливість повторного використання протягом тривалого періоду, беручи до уваги еволюцію обладнання технології, а також застаріло програмне забезпечення та формат даних. Незважаючи на ця примітка не зосереджується на інфраструктурі даних як такої, високого рівня рекомендації щодо сталої інфраструктури обговорюються як частина положення нещодавно прийнятої Рекомендації Ради ОЕСР Щодо доступу до даних з державного фінансування [OECD 2021].

Відкрита наука охоплює низку тем, але зосереджена на **двох основних базисах** : **відкритий доступ** до публікацій і **відкритих даних**.

Відкрита наука

Немає формального визначення відкритої науки. Раніше ОЕСР називала це відображенням зусиль дослідників, урядів, фінансування досліджень або це – сама наукова спільнота, котра прагне, щоб зробити первинні результати, публічно фінансовані результати досліджень – публікації та дані дослідження – загальнодоступними в цифровому форматі без обмежень або з мінімальними обмеженнями як засіб прискорення дослідження; ці зусилля спрямовані на підвищення прозорості та співпраці, і сприяння інноваціям. **Три основні аспекти відкритої науки: відкритий доступ, відкриті дані досліджень**, а також **відкрита співпраця** за допомогою ІКТ. Інші аспекти відкритої науки – *рецензування публікації, відкриті дослідницькі зошити, відкритий доступ до дослідницьких матеріалів, програмне забезпечення з відкритим кодом, громадянська наука та дослідження краудфандинг* – також є частиною архітектури «системи відкритої науки» [OECD 2015a].

Тому *розвиток відкритої науки є бажаною суспільною метою, хоча в деяких випадках його необхідно обмежити заходами захисту приватного, державного, суспільного секторів та інтересів громади, включаючи національну безпеку, права інтелектуальної власності, конфіденційність, особисті дані, навколишнє середовище, ключові природні ресурси, включаючи воду і мінерали, і зникаючі види.*

Досягнення відкритої науки

Загалом, за останні роки було досягнуто значного прогресу у відкритій науці більше, ніж за десятиліття в ряді країн-членів ОЕСР і країн-партнерів.

Загальне усвідомлення потенційного впливу відкритої науки було покращено, і конкретна політика була впроваджена на національному та інституційному рівнях.

Щонайменше 58 країн мають **спеціальні національні стратегії та політику відкритості** даних та публікацій, а також ті, які часто не мають такої національної політики, водночас формують і мають критичну масу інституційної політики знизу вгору.

На рівні академічних установ та сховищ даних міжнародна координація встановлюється у вигляді мереж репозиторіїв, наприклад – **OpenAire** та створено все більш комплексні наукові хмари, включаючи **European Science Cloud, National Research Data, Національна наукова інфраструктура** в Німеччині, австралійські та африканські хмари, національні Інститути охорони здоров'я в США та даних досліджень, Інфраструктура відкритої науки в Японії тощо.

Дослідження оцінки розробок на етапі переходу до відкритої науки виявили, що оцінка зосереджена переважно на опублікованих результатах

дослідження та залучення фінансування та, в меншій мірі, вплив на дослідження і передачу знання Отже, результат все ще значною мірою залежить від оцінки дослідницьких публікацій, тоді як індикатори відкритої науки та доступу є важливими або дуже важливо лише для 28% респондентів, та й то, переважно, це моніторинг на інституційному рівні, а не стимулювання та винагорода структури для дослідників [Saenen 2019].

Прогрес і мотивація відрізняються в різних дисциплінах та установах, між різними акторами та організаціями, а також серед дослідників у різних етапах їхньої кар'єри. Існує також відсутність узгодженості політики на місцевому рівні, регіональні, національні та міжнародні юрисдикції, наприклад між державами-членами і відсутність чіткої законодавчої чи нормативної бази, що часто пов'язано з недостатнім аналізом витрат і вигод вимог відкритої науки [European Commission 2020].

Рекомендується в контексті пандемії COVID-19:

- Розробити моделі управління даними, які дозволяють відкрити дані дослідження за замовчуванням, зберігаючи при цьому особисту конфіденційність. Зокрема, надання доступу до конфіденційні дані досліджень через кордони на більш обмеженій основі в безпеці середовища.
- Забезпечити нормативну базу, яка б забезпечила взаємодію всередині мережі великих постачальників електронних медичних карт за посередництвом пацієнтів обміни та прямі обміни одноранговими.
- Державні суб'єкти, приватні суб'єкти та громадянське суспільство розробити та/або уточнити а структура управління для надійного повторного використання приватних дослідницьких даних на суспільні інтереси.
- Створити безпечну адекватну інфраструктуру (включаючи сховища даних та програмного забезпечення, обчислювальну інфраструктуру та цифрові платформи співпраці), щоб дозволити для повторних надзвичайних ситуацій.
- Забезпечити належний людський капітал та інституційні можливості місце для керування, створення, керування та повторного використання даних досліджень.
- Встановити конкретні стандарти для даних про COVID-19, щоб сприяти сумісності і повторне використання в різних країнах і регіонах.
- Продовжувати ширшу дискусію щодо прогресу на шляху до відкритого доступу видавничої справи, включаючи такі ініціативи, як Plan S, – міжнародний проект, який вимагає для всіх наукових публікацій за результатами досліджень, що фінансуються громадськістю та державою робити повністю доступними у відкритому доступі [OECD 2020b].

Необхідно надавати визначення відповідальності, власності та управління, які повинні бути чітко окресленими і розподіленими по всій екосистемі дослідницьких даних, а також адаптація та впровадження ліцензування для оптимізації наукових відкриттів та інновації і захист дослідницьких даних і прав виробників цифрових об'єктів. В зокрема, передові практики для дослідницьких даних та управління програмним забезпеченням бути прийнятим у всій дослідницькій системі; доступ до цифрових об'єктів, що впливає з державно-приватне партнерство має бути максимально відкритим, усвідомлюючи законні інтереси партнерів у приватному секторі. Нове використання цифрових технологій об'єкти з державного фінансування, наприклад для **штучного інтелекту** та текстових і необхідно зробити можливими методи видобутку даних, а також інформацію про права та ліцензування мають бути доступні в метаданих. Найширший з можливих слід заохочувати використання відкритих ліцензій, якщо вони доречні.

Заохочення та винагороди

Ефективні моделі винагороди та визнання потребують надавати стимули та усувати перешкоди для дослідників і досліджень допоміжний персонал для надання доступу до цифрових об'єктів з державного фінансування. Ці повинні визнавати та винагороджувати надання доступу як визнане дослідження результати в рамках набору дослідників, просування по службі та огляду гранту процеси, засновані на надійних і відкритих показниках впливу доступу, включаючи посилення на дані та програмне забезпечення, таксономії учасників та поширення результатів дослідження за межами публікацій та підтвердження даних а також розробники та супроводжувачі коду як ключові учасники. Дослідники можуть вимагати розумний обмежений період ексклюзивного використання цифрових об'єктів, які вони виробляють, наприклад, щоб забезпечити час для аналізу даних та підготовки кінцевих результатів та/або претензії щодо інтелектуальної власності.

Для підтримки необхідно розвивати та підтримувати **сталу інфраструктуру** можливість пошуку, доступність, взаємодію та можливість повторного використання цифрових об'єктів з державного фінансування безкоштовно в місці використання. Зокрема, уряди повинні розробити стратегії для забезпечення стійкої інфраструктури, включаючи сховища даних та програмного забезпечення та служби, які мають пріоритет цифрові об'єкти з державного фінансування на коротко-, середньо- або довгострокову перспективу збереження, покращення взаємодії між глобальними дослідницькими інфраструктурами для використання національні інвестиції та інновації, а також заохочувати

міждисциплінарність, охороняти цифрові об'єкти, визнані високоцінними в довгостроковій перспективі, в тому числі шляхом забезпечення обслуговування та підтримки в випадки, коли конкретна інфраструктура перестає існувати; і забезпечити відповідне відповідність між інструментами фінансування, критерії перегляду щодо потреби довготривале збереження цифрових об'єктів і очікуваний термін служби інфраструктури. Потрібні приватні інвестиції в інфраструктури дослідницьких даних заохочуються, вкладаючи кошти в навички, необхідні для керування ними та їх використання, вживаючи заходів для сприяння їх відкритості, надійності та чесності, та для захисту суспільних інтересів у довгостроковій перспективі, уникаючи блокування постачальників і забезпечення портативності даних.

Людський капітал необхідний для реалізації потенційних переваг від підвищення доступ до цифрових об'єктів науково-дослідної діяльності за рахунок державного фінансування. Стратегії є необхідні для розвитку навичок, необхідних для дослідження та інновацій на основі даних, як на базовому рівні компетенції для всіх дослідників і студентів, так і а штат спеціалізованих менеджерів даних, стюардів та інженерів-дослідників, та когорти дослідників з високим рівнем (наприклад, PhD-рівень) інтенсивними даними дослідницькі та наукові навички. Так само важливо вдосконалюватись розуміння відповідними політиками та співробітниками керівництва досліджень підходи до ефективного управління цифровими об'єктами та забезпечення даних навички грамотності громадян, щоб дозволити їм ефективно використовувати дані досліджень, і розробити відповідні навчальні та навчальні програми та ресурси для підтримувати ці цілі. Потрібні науковці з даних та інженери-дослідники залучати й утримувати у всьому спектрі наукових дисциплін, зокрема через привабливі кар'єрні шляхи, включаючи сприяння переходу між наукових дисциплін, а також кар'єри в поєднанні з приватним сектором досвід; а також визнання та винагорода за навички керування даними та навички розробки програмного забезпечення як високу додану вартість до досліджень, що фінансуються державою, і інновації.

Міжнародне співробітництво в цілях забезпечення доступу до наукової інформації необхідне для того, щоб забезпечують вільний обмін ідеями та покращують наукові відкриття, зокрема де двостороннє або багатостороннє використання наборів даних через кордони може допомогти розвиток науки та внесок у вирішення глобальних суспільних проблем.

Для цього нам потрібно розробити загальні визначення, дані та стандарти безпеки, і процеси сертифікації для покращення доступу, вклю-

чаючи доступ до конфіденційних даних через національні кордони. Що стосується конфіденційних даних, у тому числі персональних даних, то ми повинні досліджувати взаємодію правової та етичної платформи для покращення доступу до даних через кордони, захищаючи при цьому законні приватні, суспільні або громадські інтереси; і працювати над розвитком міжнародно сумісні процедури для:

- визначення ступеня чутливості даних;
- встановлення критеріїв та протоколів для сертифікації установи та дослідники отримують доступ до таких даних; та
- встановлення технологічні стандарти та підходи для безпечного віддаленого доступу до таких набори даних.

Крім того, ми повинні прагнути до досягнення синергії в інфраструктурі даних шляхом відповідного та відповідного фінансування, управління та співпраці схем для міжнародної інфраструктури даних та співпрацювати з метою створення а дослідницька робоча сила, яка володіє цифровими знаннями через програми обміну.

References:

- European Commission. (2020). *Progress on Open Science: Towards a Shared Research Knowledge System*. <https://dx.doi.org/Doi:10.2777/00139>
- Hey, T., Tansley S., and Tolle, K. (2009). *The Fourth Paradigm: Data-intensive scientific discovery*. <https://www.microsoft.com/en-us/research/publication/fourth-paradigm-data-intensive-scientific-discovery/>
- Netherlands Ministry of Education, Culture and Science. (2018). *The Netherlands – National Plan for Open Science*. <https://community.oecd.org/servlet/JiveServlet/downloadBody/149103-102-1-263392/The%20Netherlands%20-%20case%20study%20for%20open%20access%20to%20data%20for%20STI%20-%20for%20OECD.pdf>
- OECD. (2015a). *Data-Driven Innovation: Big Data for Growth and Well-Being*. <https://doi.org/10.1787/9789264229358-en>
- OECD. (2020a). *Enhanced Access to Publicly Funded Data for Science, Technology and Innovation*. <https://dx.doi.org/10.1787/947717bc-en>
- OECD. (2015b). Making Open Science a Reality. *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*, (25). <https://dx.doi.org/10.1787/5jrs2f963zs1-en>
- OECD. (2021). *OECD Recommendation of the Council Concerning Access to Data from Public Funding*. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0347>
- OECD. (2020b). *Recommendation of the Council on Consumer Product Safety*. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0459>
- OECD. (2020c). *Why open science is critical to combatting COVID-19*. <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/why-open-science-is-critical-to-combatting-covid-19-cd6ab2f9/>
- Saenen B. et al. (2019). *Research Assessment in the Transition to Open Science – 2019 EUA Open Science and Access Survey Results*. <https://eua.eu/downloads/publications/research%20assessment%20in%20the%20transition%20to%20open%20science.pdf>

Віталій Нечипоренко (Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України)

**Від глобального до локального:
завдання вітчизняної академічної
та педагогічної науки**

Темою нашого заходу було обрано актуальну проблему – «Глобалізація вищої освіти (національний та інституційний рівні)», що відображає реальний стан розвитку сучасної освіти в світі та завдання для вітчизняної системи відповідати її основним трендам. Готуючись до цього круглого столу, мав змогу ознайомитись із станом репрезентації цієї проблеми на інтернет-ресурсах Національної академії педагогічних наук України, що дозволило мені вирізнити основні виклики для освітньої сфери України в контексті глобалізації вищої освіти.

Наразі хотілось би зупинитись на трьох основних викликах саме для вітчизняної системи освіти (притаманні і для більшості вітчизняних систем освіти у світі).

По-перше, зростають стандарти вищої освіти, що незворотно зумовлено розвитком науки, науково-технічним прогресом та вимогами модерних суспільств (особливо враховуючи зростання тренду становлення «суспільства навчання» [Stiglitz et al 2014]).

По-друге, зростають усі види конкуренції в цій сфері: між ВНЗ на національному рівні та глобальному рівнях, між національними системами освіти як драйверами соціально-економічного розвитку.

По-третє, зростає рівень тиску на всіх учасників освітнього процесу, зумовлений вищевказаними викликами.

Тож від правильного розуміння проблем залежить і правильні шляхи їх осмислення та вирішення. І поєднання зусиль Національної академії педагогічних наук України та Національної академії наук України могло б сприяти успіху в цьому питанні. Проте я далекий від оптимізму...

Насамперед потрібно окреслити той факт, що самі ці інституції мають різний характер. Національна академія наук створювалась як інституція розвитку фундаментальної науки і вона це робила, намагається робити (в умовах хронічного недофінансування) і сподіваюсь, буде робити. Національна академія педагогічних наук України створювалась в роки утвердження державної незалежності для завдань розвитку вітчизняної системи освіти і аж ніяк не для розвитку фундаментальної науки, оскільки педагогіка не може бути «фундаментальною», вона була, є і буде набором методів навчання та виховання, залежних від

стану розвитку суспільства¹. Проте діяльність Національної академії педагогічних наук України свідчить про намагання перетворитись на «зменшену» версію Національної академії наук України, тобто намаганням «теоретизувати» і «формалізувати» більшість практичних, буденних проблем всіх рівнів вітчизняної освіти (від дитячих садочків, в яких впроваджують декілька (!!!) предметів навчання в так званих «ліцейних групах» до шаленого зростання кількості кандидатів та докторів «педагогічних наук»). Десятки інститутів Національної академії педагогічних наук України замість реальної, прикладної допомоги вітчизняній системі освіти «продукують» тисячі найменувань досліджень, найбільш очевидною метою яких – поява дисертацій з педагогіки.

Так якщо загальний сайт НАПНУ розмістив матеріали «Популярна методичка», де міститься аж двадцять тем, серед яких є «Толерантність» та «Медіанасильство», більшість сайтів інститутів переобтяжені «фундаментальними проблемами педагогічних наук», як наприклад «Психологічні умови становлення *соціального статусу* молодших школярів» (сайт Інституту проблем виховання). Це намагання «теоретично» розв'язати проблему усієї молодшої школи, незалежно від її багатоманітності (сільські школи чи столичні, загально-освітні чи спеціалізовані, належність до різних історичних регіональних традицій освіти тощо)?!

Натомість в межах Національної академії наук України визріває протилежна і конкуруюча тенденція – спроба *проектного підходу до розвитку освіти* та орієнтації на досягнення сучасної науки. Так в межах НАН України розвивається Мала академія наук, яка окрім початкової функції відбору талановитої молоді (Всеукраїнський конкурс МАН), почала розвивати потужні проекти: проект відбору талановитої молоді для міжнародних конкурсів, Музей науки (для дітей)², проект побудови Комплексу лабораторій МАН³, Видавництво науково-популярної літератури тощо. Як бачимо, реалізується «проектний» підхід, який торує шлях в науку талановитій молоді, а не «масштабує» проблеми фундаментальної науки на цю тему у вигляді тисяч «теоретичних розробок». І результати цієї діяльності очевидні, калькульовані та прогнозовані, на відміну від здобутків у осмисленні «соціального статусу молодших учнів». Тож

¹ Тут яскравою ілюстрацією слугує практика тілесних покарань учнів, яка століттями була «частиною» педагогічних практик, а нині вважається неприйнятною, антигуманною та несумісною із правами дитини.

² <https://sciencemuseum.com.ua/>

³ Цілий дослідницький комплекс із сучасними лабораторіями під керівництвом провідних вчених НАНУ заплановано побудувати під Києвом, наразі будівництво відтерміновано через війну.

зміна підходів, яка допоможе у подоланні вищеозначених викликів наразі актуальна, як ніколи.

Перший виклик – зростання стандартів вищої освіти має вирішуватися зовсім не таким чином, як він вирішується МОН та НАПН України, тобто не за рахунок фатального збільшення кількості предметів вивчення у школі¹, збільшення навчального навантаження учнів та педагогів, збільшення науково-дослідних тем інститутів НАПНУ (та й кількості самих цих закладів, адже можна створити «Інститут проблем соціального статусу учнів» та десятки подібних) та появи контролюючої агенції, яка дублює одну із функцій МОН.

Насамперед, на основі досвіду роботи вітчизняної освіти варто вченим та педагогам створити *модель розвитку вищої освіти*, яка відповідала б тенденціям розвитку глобальної – зростання в Україні *конкурентних університетів*, які поєднують наукову діяльність та навчання. А це і конкуренція щодо залучення професорів з усього світу, і залучення студентів з усього світу. Але жодним чином не «теоретизація» цієї проблеми в чисельних доробках НАПН України, а розвиток декількох «пілотних» проектів по перетворенню декількох провідних університетів України згідно глобальних зразків. І діяльність резонансно відомого Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти мала б не обмежуватись «контролем» якості освітніх послуг, яка фактично перетворилась для кафедр подвоєнням-потроєнням документообігу, а справжньою допомогою в отриманні кращих програм навчання, сприянні запрошенню кращих іноземних та вітчизняних професорів для цих пілотних проектів, тобто допомога, а не контроль. Успіх Китаю у розбудові конкурентних університетів був зумовлений не розбудовою китайського аналогу НАЗЯВО, а неймовірними масштабами академічних обмінів: десятки тисяч китайських студентів направлялись в кращі ВНЗ світу і тисячі викладачів переймали там досвід, а не продукували протоколи кафедр для контролюючої агенції.

Другий виклик – зростання конкуренції у сфері вищої освіти, теж має вирішуватись через інституалізацію національних проектів, а не через подвоєння бюрократичного тиску на систему. Створімо спочатку один-два конкурентні університети на основі кращих в Україні, а далі поширюємо їх досвід та досягнення на інші достойні державної та приватної підтримки. І важливою віхою подолання Рубікону в цьому завданні має стати зростання практики ефективного управління ВНЗ, тобто впровадження корпоративних практик та технік управління та

¹ Наприклад, в таблиці А.Ейнштейна було 14 шкільних «навч. предметів», а у сучасного 8-класника їх вже 18, а це ще не випускний клас і кількість дисциплін ще зростає. То наші учні «перевершать» генія ХХ століття?

спрямування їх на результат, а не на контроль. Наразі елементи управління ВНЗ (деканати та ректорати у їх нинішньому вигляді) орієнтовані більше на відповідність контролюючим вимогам МОН та НАЗЯВО, аніж на потреби суспільства XXI століття. Переналаштування їх на практики кращих університетів світу – один із способів подолати глобальний виклик. В разі збереження НАПНУ їй варто обрати одним із напрямів роботи – створення національної школи освітнього менеджменту, орієнтованого на повсякденну прикладну діяльність. Україні потрібні тисячі технократичних менеджерів освіти, які будуть організаційно супроводжувати освітній процес, розвантажуючи від цього професорсько-викладацький склад ВНЗ. Для сучасного університету «глобального рівня» більш цінний спеціаліст із залучення грантів, аніж десяток володарів гордих титулів «педагогічних наук»! Тож НАПН України доведеться переорієнтуватись з теорії педагогіки на менеджмент та соціологію освіти, а НАЗЯВО організувати освітній проект «супер університет глобального рівня, поєднавши зусилля приватного та державного стимулювання, відбору вітчизняних кандидатів на стажування та іноземних кандидатів для запрошення в Україну. Враховуючи глобальну підтримку України в контексті опору російській агресивній війні, такий проект може знайти бажану і фінансову, і наукову підтримку.

Третій виклик – зростання рівня тиску на всіх учасників освітнього процесу, долається правильними діями у подоланні перших двох, оскільки він є їх наслідком. Дуже хибним вбачається шлях глобалізації нашої освіти необмеженим запозиченням «всього і всілякого» знання, плекання учнів та студентів, які знають «усе на світі»: від «особливостей розвитку китайської лірики епохи Тан»¹ до тонкощів розуміння «лептонної природи» Всесвіту. Тож згадуване вище надмірне роздмухування предметних дисциплін в середній школі має бути притаманним тільки університетській освіті, до того ж посиленій практикою вільного вибору студентом. А вимога до професора стосовно публікацій у міжнародних журналах (з індексацією у тому ж Scopus) має супроводжуватись організаційною допомогою університетського менеджменту у розбудові міжнародної наукової співпраці та фінансовою стимуляцією успішних результатів, а не бюрократичною загрозою провалу «акредитації» в НАЗЯВО.

В цьому напрямку НАН України, при виконанні основної своєї функції – розвитку фундаментальної науки, має орієнтуватись на більш

¹ Реальна тема з курсу «Всесвітня література» для 8 класу. Сумнівно, щоб китайські школярі вивчали творчість Л.Українки чи В.Стуса... Інша справа – студент, орієнтований на «слов'янські штудії», так само – і український студент, який спеціалізується на китаїстиці.

тісну співпрацю із вітчизняними та зарубіжними університетами. А НАПН України має істотно переорієнтувати свою діяльність з «теоретизування» проблем освіти на інституалізацію проектного підходу до їх вирішення, посилення вітчизняних ВНЗ менеджерськими практиками управління освітою, стати опорою МОН в технологіях застосування Big Data щодо освітніх практик, тобто здійснити технократичну трансформацію. Обидві ж установи мають перш за все відстоювати національні інтереси вітчизняної освіти та науки в глобалізованому конкурентному середовищі та непинно вдосконалювати власну діяльність задля загального блага народу України.

Посилання:

Stiglitz, J. E., Greenwald, B. C., Aghion, P., Arrow, K. J., Solow, et Woodford, M. (2014). *Creating a Learning Society. A New Approach to Growth, Development, and Social Progress*. Columbia University Press.

References:

Stiglitz, J. E., Greenwald, B. C., Aghion, P., Arrow, K. J., Solow, et Woodford, M. (2014). *Creating a Learning Society. A New Approach to Growth, Development, and Social Progress*. Columbia University Press.

Ольга Петроє (Інститут вищої освіти НАПН України)

Глобалізація та імперативи відповідальності дослідницької діяльності наукових працівників

«Не може бути стійкого розвитку без науки» [UNESCO 2015].

Відповідальність визнана умовою суспільного розвитку третього тисячоліття (Глобальний договір: принципи соціальної відповідальності (ООН, 2000), є засадничим принципом стійкого соціального, економічного, екологічного розвитку Цілей Розвитку Тисячоліття ООН 2000-2015 (ЦРТ), Цілей Стійкого Розвитку ООН до 2030 року (ЦСР).

Важливого значення питання відповідальності за стійкий розвиток набуває для України. Так, за результатами оцінювання, здійсненого незалежними експертами у 2017 (SDG Index and Dashboards Report, 2017) та у 2019 роках (Sustainable Development Report, 2019), Україна мала значні проблеми з досяжністю ЦСР 2030 (рис.1). Сьогодні ситуація докорін-

но ускладнена наслідками триваючої повномасштабної агресії РФ, що, в свою чергу посилює запит на відповідальність суб'єктів різних секторів та різних рівнів за відновлення та стійкий розвиток країни.

ЦСР*	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Інформаційна панель та індекси 17 ЦСР України, 2017	99.9	62.2	67.0	91.3	64.1	95.9	84.8	70.5	25.6	100.0	86.3	69.9	88.0	55.2	56.9	44.9	73.9
	Загальний індекс ЦСР України, 2017- 72.2 Рейтинг України за ІЦСР - 39																
Інформаційна панель та індекси 17 ЦСР України, 2019	99.7	53.1	71.8	92.6	62.8	80.0	91.6	68.4	25.2	99.0	76.0	80.4	95.6	38.6	63.5	61.9	77.9
	Загальний індекс ЦСР України, 2019 - 72.8 Рейтинг України за ІЦСР - 39																

Рис. 1. Перспективи досяжності ЦСР 2030 для України (складено авторкою на основі [SDG Index and Dashboards Report 2017; Sustainable Development Report 2019]).

*ЦСР: 1-подолання бідності; 2 – подолання голоду, розвиток сільського господарства; 3- міцне здоров'я і благополуччя; 4 – якісна освіта; 5 – гендерна рівність; 6 – чиста вода та належні санітарні умови; 7 – доступна та чиста енергія; 8 – гідна праця та економічне зростання; 9 – промисловість, інновації та інфраструктура; 10 – скорочення нерівності; 11 – стійкий розвиток міст і громад; 12 – відповідальне споживання та виробництво; 13 – пом'якшення наслідків зміни клімату; 14 – збереження морських ресурсів; 15 – захист та відновлення екосистем суші; 16 – мир, справедливість та сильні інститути; 17 – партнерство заради стійкого розвитку.

Як бачимо, за оцінками експертів, станом на 2017 та 2019 роки Україна мала прогнозовані значні проблеми з досяжністю більшості ЦСР 2030. Важлива роль у забезпеченні ЦСР належить науці. Як зазначається у звіті UNESCO «не може бути стійкого розвитку без науки» (UNESCO Science Report. Towards 2030, 2015). Відповідальність щодо науки, у цьому контексті, постає двоєдиним завданням. Мова йде, передусім, про відповідальність суспільства за розвиток науки: наука, технології та інновації (НТІ) набувають все більшого значення для соціального, економічного та екологічного стійкого розвитку. З іншого боку, зростає запит на посилення відповідальності науки за розвиток суспільства: формулювання ефективної політики з питань НТІ має вирішальне значення для вико-

нання найважливіших завдань щодо досягнення ЦСР ООН до 2030 року, адже НТІ мають вплив на всі 17 Цілей стійкого розвитку.

Невипадково, відповідальність дослідницької діяльності є постійним процесом узгодження досліджень та інновацій із цінностями, потребами та очікуваннями суспільства в ЄС, що знайшло відображення у багатьох програмних документах ЄС:

2001 – План дій «Наука і суспільство» (FP6): визначити спільну стратегію для налагодження кращого зв'язку між наукою та європейськими громадянами;

2007 – План дій «Наука в суспільстві» (FP7): сприяти залученню громадськості та постійному двосторонньому діалогу між наукою та громадянським суспільством;

2014 – План дій «Наука разом із суспільством і для суспільства» (FP8, Horizon 2020);

2021 – Відповідальні дослідження з акцентом на питаннях гендерної рівності та інклюзивності, актуалізації ролі соціальної та гуманітарної наук, етичності і доброчесності досліджень, відкритих наукових практиках, наукової освіти, поширення та використання наукових знань, є завданням стратегічного плану Horizon Europe для реформування та вдосконалення європейської системи R&I на 2021–2024 роки.

Закономірним є й те, що нині відповідальність слугує важливим моральним і правовим терміном в політиці з розвитку науки на глобальному, національному та інституційному рівнях (табл. 1).

Узагальнення положень міжнародних і європейських стандартів дозволяє встановити, що система відповідальності дослідницької діяльності охоплює широке коло її суб'єктів (табл. 1). Але ключовими суб'єктами, до яких найбільше прикута увага громадськості, міжнародних та європейських інституцій, є наукові працівники (дослідники), на яких, зокрема, покладається:

загальна відповідальність за дослідницьку діяльність: свобода досліджень; етичні принципи; професійна відповідальність; професійне ставлення; договірні та юридичні зобов'язання; підзвітність; передовий досвід у дослідженні; поширення, використання результатів; залучення громадськості; відносини з керівниками (та менеджерами); контроль та управлінські обов'язки; постійний професійний розвиток;

відповідальність за процеси та результати досліджень та інновацій, а саме, за: наукову освіту; визначення програми досліджень; проведення досліджень; доступ до результатів досліджень; застосування нових знань у суспільстві з повагою до гендерної рівності, гендерного виміру у дослідженнях; забезпеченні етичних принципів;

етична і професійна відповідальність за дослідження та професійну діяльність дослідників: наукова чесність проведених досліджень; про-

Таблиця 1. Міжнародні та європейські стандарти та суб'єкти відповідальності у сфері дослідницької діяльності [Петроє 2021: 78]

Стандарти / суб'єкти відповідальності	ЄК	Держави, національні органи влади	Наукові працівники (дослідники)	Дослідницькі організації	партнери Трансграничного співробітництва спі	Заінтересовані сторони, включаючи громадянське суспільство	Фінансові структури у сфері досліджень	Роботодавці
The European Charter for Researchers (EU, 2005)			▶	▶			▶	▶
Singapore statement on research integrity (2nd World Conference on Research Integrity, 2010)			▶					
Montreal Statement on Research Integrity in Cross-Boundary Research Collaborations (3rd World Conference 2nd World Conference on Research Integrity, 2013)			▶	▶	▶			
Rome Declaration on Responsible Research and Innovation EU (Council of the European Union, 2014)		▶	▶	▶		▶		
Amsterdam Call for Action on Open Science (Amsterdam Conference, 2016)	▶	▶		▶			▶	
Recommendation on Science and Scientific Researchers (UNESCO, 2017)		▶	▶					
The European Code of Conduct for Research Integrity ALLEA (2017)			▶	▶				
A Framework for Science, Technology and Innovation Policy Reviews Harnessing innovation for sustainable development (UNESCO, 2019)		▶	▶					
Hong Kong Principles for assessing researchers (6th World Conference on Research Integrity, 2019)			▶					

фесійна доброчесність дослідників; дотримання нормативних актів; методи дослідження; фіксація досліджень; результати досліджень; –авторство; подяка усім, хто зробив внесок у публікації; експертна перевірка; конфлікт інтересів; –комунікації з громадськістю; реагування на безвід-

повідальну практику дослідницької діяльності; дослідницьке середовище, суспільні інтереси;

відповідальність партнерської дослідницької діяльності: загальна партнерська відповідальність (сумлінність; довіра; місія; ціль); відповідальність в управлінні спільними дослідженнями (комунікації; угоди; узгодженість із законодавством, політикою і правилами; витрати і винагорода; транспарентність; управління ресурсами; моніторинг); відповідальність в партнерських відносинах (ролі і відповідальність; практики; конфлікти; повноваження представництва); відповідальність за результати дослідження (дані, інтелектуальна власність і матеріали досліджень; публікації; авторство і висловлювання подяки; ставлення до безвідповідальних дослідницьких практик; звітність).

відповідальне оцінювання дослідницької діяльності: оцінювання відповідальності дослідників від початкового до завершального етапу дослідницької діяльності, включаючи розробку ідеї дослідження, дизайн дослідження, методологію, виконання, ефективного поширення; цінність точної та прозорої звітності усіх досліджень, незалежно від результатів;- цінність відкритої науки (відкрите дослідження); цінність інших внесків у відповідальні наукові дослідження та дослідницьку діяльність, таких як рецензування на отримання грантів та публікацій, наставництво, інформаційна робота та обмін знаннями

відповідальність щодо максимізації якості, надійності та добросовісності дослідження: надійність у забезпеченні якості досліджень стосовно концептуалізації, методології, аналізу та використання ресурсів; чесність під час розробки, виконання, перегляду, звітування та комунікації дослідницької роботи в прозорий, справедливий, повний та неупереджений спосіб; повага до колег, учасників дослідження, суспільства, екосистем, культурної спадщини та навколишнього середовища; підзвітність щодо науково-дослідної роботи, від ідеї до публікації, щодо її адміністрування та організації, щодо навчання, нагляду, наукового керівництва та щодо подальшого її впливу.

Очевидно, що забезпечення відповідальності дослідницької діяльності науковими працівниками (дослідниками) можливе лише за умови розподілу та забезпечення відповідальності усіма іншими її суб'єктами.

Отже, з огляду на актуальність завдання щодо посилення відповідальності дослідницької діяльності в Україні, необхідно:

забезпечити формування та реалізацію національної політики, спрямованої на створення умов щодо посилення спроможності і відповідальності науки до забезпечення ЦСР України;

активізувати впровадження інституційних змін у наукових установах та ЗВО України на принципах відповідальності за дослідницьку, освітню та інноваційну діяльність.

Посилання:

Петроє, О. (2021). Теоретичні основи підвищення відповідальності дослідницької діяльності університетів у контексті імплементації концепції «Відкрита наука». Луговий, В., Драч, І., Петроє, О., Зінченко, В., Мелков, Ю., Жиляєв, І., Регейло, І., Базелюк, Н., & Камишин В. *Теоретичні основи підвищення дослідницької спроможності університетів України в контексті імплементації концепції «Відкрита наука»: препринт (аналітичні матеріали)*. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidn-univ_2021-206p.pdf

SDG Index and Dashboards Report (2017). *Global Responsibilities. International spillovers in achieving the Goals*. <https://www.sdgindex.org/reports/sdg-index-and-dashboards-2017/>

Sustainable Development Report 2019 (2019). *Transformations to Achieve the Sustainable Development Goals*. <https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2019/>

UNESCO Science Report. Towards 2030 (2015). UNESCO Publishing United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 794 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235406?posInSet=5&queryId=36a4c8af-1093-4cbb-85e9-4743ae0fd773>

References:

Petroye, O. (2021). Theoretical foundations of increasing the responsibility of research activities of universities in the context of implementation of the concept of «Open Science». Lugovii, V., Drach, I., Petroye, O., Zinchenko, V., Melkov, Yu., Zhilyaev, I., Regheilo, I., Bazelyuk, N., & Kamyshyn, V. Theoretical foundations of increasing the research capacity of universities of Ukraine in the context of implementation of the «Open Science» concept: preprint (analytical materials). Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Sciences of Ukraine.

SDG Index and Dashboards Report (2017). *Global Responsibilities. International spillovers in achieving the Goals*. <https://www.sdgindex.org/reports/sdg-index-and-dashboards-2017/>

Sustainable Development Report 2019 (2019). *Transformations to Achieve the Sustainable Development Goals*. <https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2019/>

UNESCO Science Report. Towards 2030 (2015). UNESCO Publishing United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 794 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235406?posInSet=5&queryId=36a4c8af-1093-4cbb-85e9-4743ae0fd773>

Михайло Бойченко (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

Глобальні завдання української вищої освіти

Науковою моделлю для розбудови сучасного простору вищої освіти постає глобальний підхід до розуміння суспільного розвитку. Це підхід до досягнення освітньо-наукових інституцій не лише як окремих елементів національної інституційної системи, узяті окремо, але тільки як

складової сукупності усіх наявних у світі національних систем разом узятих – причому як у синхронно-структурному, так і у діахронно-історичному розрізі – тобто елементів глобального суспільства у його системній генезі.

4-та Ціль Стійкого Розвитку – «Якісна освіта», яка передбачає «забезпечення інклюзивної та рівної якісної освіти для всіх та заохочення навчання впродовж всього життя». Для концептуалізації механізмів досягнення цієї цілі можливе залучення різних філософських теорій глобалізації: теорії глобально-стадіального розвитку, екологічної етики, теорії інтернаціоналізації освіти, теорії збалансування цифровізації, гуманітаризації освіти тощо.

Стійкий розвиток суспільства в контексті інтернаціоналізації вищої освіти і науки – це цілісна і багаторівнева взаємодія національних освітніх систем, що передбачає своє упорядкування у тому числі завдяки виробленню відповідної стратегії розвитку вищої освіти на чотирьох рівнях: глобальному, регіональному, національному та інституційному.

Глобальний підхід до розуміння суспільного розвитку та інституційних трансформацій вищої освіти передбачає не лише дослідження взаємодії між національними освітніми системами конкретних суспільств, але й методологічне забезпечення дальшого розвитку цієї взаємодії. Таким чином, завдання національного та інституційного рівня можуть бути успішно виконані і сприяти розвитку національної системи вищої освіти лише за умови врахування глобальних чинників, які впливають на цю систему. Адже кожна національна система вищої освіти є 1) учасником розвитку глобальної системи вищої освіти, 2) складовою міжнародної інтеграції національних освітніх просторів, 3) джерелом посилення процесів інтернаціоналізації у сфері вищої освіти.

Vitaliy Liakh, Yuri Melkov, Yaroslav Lyubiviy, Viktor Zinchenko, Vitaly Nechyporenko, Olga Petrove, Mykhailo Boichenko. «Globalization of higher education (national and institutional levels)» Materials of the joint Round Table, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, and H. S. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine (November 29, 2022, Kyiv, Ukraine)

In accordance with the “Program of joint activities of the National Academy of Sciences of Ukraine and the National Academy of Educational Sciences of Ukraine FOR 2020-2022”, on November 29, 2022, a joint Round Table of the Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine and the H. S. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of

Sciences of Ukraine on the topic “Globalization of higher education (national and institutional levels)”. Three representatives of each institution took part from both sides and presented their achievements of recent years. The event was moderated by the professor of Taras Shevchenko Kyiv University Mykhailo Boichenko.

Key words: *higher education, globalization, globalization of higher education, national level of globalization of higher education, institutional level of globalization of higher education.*

Віталій Лях, доктор філософських наук, професор, завідувач відділу історії зарубіжної філософії, Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України.

E-mail: vvlvv2012@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0003-4683-0838>

Юрій Мєлков – доктор філософських наук, старший дослідник, головний науковий співробітник відділу дослідницької діяльності університетів, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.
e-mail: uka7777@gmail.com;

<https://orcid.org/0000-0002-8186-0357>

Ярослав Любивий, доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник відділу історії зарубіжної філософії, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

E-mail: yaroslav.lyubiviy@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9929-7323>

Зінченко Віктор, доктор філософських наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

E-mail: v.zinchenko@ihed.org.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9729-6861>

Віталій Нечипоренко, кандидат філософських наук (філософія права), старший науковий співробітник відділу соціальної філософії, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

E-mail: wnech@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0198-5289>

Петроє Ольга, доктор наук з державного управління, професор, завідувач відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

E-mail: o.petroye@ihed.org.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2941-1455>

Бойченко Михайло, доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної та практичної філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

E-mail: boychenkomy@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1404-180X>

Vitaliy Liakh, Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of History of Foreign Philosophy at the H. S. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine

E-mail: vvlvv2012@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0003-4683-0838>

Yurii Mielkov, Dr.Hab., Ph.D., Sen. Researcher; Institute of Higher Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Chief Researcher of the Department of the Research Activity of Universities.

e-mail: uka7777@gmail.com;

<https://orcid.org/0000-0002-8186-0357>

Yaroslav Lyubiviy, doctor of philosophy, professor, leading researcher of the H. S. Skovoroda Institute of Philosophy, National Academy of Sciences of Ukraine.

E-mail: yaroslav.lyubiviy@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9929-7323>

Zinchenko Viktor, Doctor of Sciences in Philosophy, Senior Researcher, main researcher of the Department of Research Agency of Universities, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

E-mail: v.zinchenko@ihed.org.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9729-6861>

Vitaly Nechyporenko, Candidate of Philosophical Sciences (Philosophy of Law), Senior Research Fellow of the Department of Social Philosophy, H. S. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine.

E-mail: wnech@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0198-5289>

Petroye Olha, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of Department of research activity of Universities of Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

E-mail: o.petroye@ihed.org.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2941-1455>

Boichenko Mykhailo, Doctor of Sciences in Philosophy, Professor, Professor of the Department of Theoretic and Practical Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: boychenkomy@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1404-180X>